

מראי מקומות- בבא מציעא קי"א

(ד) **אמר רב, שכיר שעות דיוס גובה כל היום וכו', ושמאל אמר שכיר שעות דיוס גובה כל היום- לענין דינא, כ' הרא"ש (סי' מ"ג) דהלכה כרב כיון דהלכתא כוותי' באיסורים, ועוד דנח' בה ר' יהודה ור"ש, והלכתא כוותי' דר"י כנגד כר"ש. וכן ביאר המגיד משנה (שכירות י"א, ב') הא דפסק הרמב"ם כרב כאן, היינו משום דקיי"ל כרב באיסורי. אולם ע' ביראים (קכ"ו) דכ' דהלכה כשמאל בזה, דכיון דקיי"ל כוותי' בדיני, וכן העיר ההגהות מיימונית על הרמב"ם שם, דהא קיי"ל כשמאל בדיני, ולכן כ' דקיי"ל כרב משום דהל' כר"י כנגד ר"ש. **וע"ע במשנת יעבץ (ח"מ מ"ה, א')** שהק' דלכאו' יש לעי' בדברי הרא"ש, למה צריך לעוד טעם, תסגי בהא דהלכתא כרב באיסורי. וכ' שם דלכאו' יש לחקור באיסורים דעושק שכר שכיר, האם יש דין תביעה, דהשכיר יכול לתבוע מבעל הבית ביומו, ואם אין משלם כפי תביעתו, הרי עובר איסור דבל תלין. או דלמא, הרי רק איסור בעלמא, ואי"ז דין בדיני ממונות בכלל. וכ' דבזה נח' ב' צדדים של הרא"ש, דעל הצד דרק דין איסור הוא, כ' דהלכתא כרב באיסורי. ועל הצד דבעיקרו הו"ל דיני ממונות, א"כ בעצם הדין צריך להיות כשמאל, אבל כיון דנח' בזה ר"י ור"ש, א"כ הדין הוא כר"י כנגד ר"ש. וי"ל דכן ס"ל להיראים ג"כ, ולכן פסק **כשמאל** [אלא דצ"ע מהא מהא דכ' הרא"ש דקיי"ל כר"י כנגד ר"ש, ואולי ס"ל להיראים דכיון דסתם מתני' הוא כשמאל, וכדמשמע מפשטות המשך הגמ', וע' לקמן]. **וכ' שיש עוד נפק"מ בזה, דהש"ך (ח"מ של"ט, ב') הביא מהספר חסידים דכדי שלא לבוא לעבור על לאו זה, יש לו להתנות מעיקרא שלא יהי' בזה איסור לא תלין, וכמו דקיי"ל דאף אם יש מנהג ליתן שכירו סעודה שלמה, יכול להתנות עמו שלא ליתן לו, ואי"ז מתנה ע"מ שכ' בתורה. ולכאו' לא שייך זה אא"כ אמרי' דאיסור בל תלין הוא איסור ממוני, אבל אם איסור גרידא הוא, א"כ לכאו' לא שייך להתנות בזה, לפי שיהי' מתנה ע"מ שכ' בתורה. **וע"ע באהבת חסד (א', ט'), נתיב החסד אות י"ז), שכ' דאב אינו מוריש לבנו זכות לתבוע שיהי' נשתלם באותו היום, ולכן אינו עובר על בל תלין, לפי מש"כ הרא"ש******

(א) **לא צריכא דא"ל שכרכם על בעל הבית- הק' התוס' רי"ד, הא שלוחו של אדם כמותו, וא"כ למה בעל הבית פטור. ותי' דרק היכא דהפועלים רואים בעל הבית כי שוכרם סומכים דעתם עליו שיפרעם ביומו. אבל היכא דאינם רואים בעל הבית בעצמו, אע"ג דסומכים על השליח בנוגע דבעל הבית שבעה"ב יפרעו להם, אבל אינו סומך דעת שיפרעם ביומי'. והריטב"א ישנים תי' דשמא לא אמרי' שליחות לחובתו [וצ"ע כוונתו בזה, דאם כוונתו לומר להא דאמרי' דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי, א', לכאו' אי"ז שייך כאן, דהא עצם השליחות הי' לטובתו, ששכר פועלים בשבילו, ב', מהו כוונתו "אולי", הרי ודאי אי' לדין זה. ואולי כוונתו דאף ששלוחו לעשות שליחותו לשכור פועלים, אבל אי"ז "תורת שליחות" ע"ז, וכל התורה שליחות הוא לחובתו, ואולי בזה לא נעשה שלוחו, וצ"ע]. אלא דהק' דמנין לנו שיהי' צריך להיות שהוא שוכרם [דהיינו, אפי' אם לא אמרי' דשלוחו של אדם כמותו, מהכ"ת דצריך להיות הוא עצמו מי ששכרם, ובשלמא לפי תי' של התורי"ד, בין בפרשת שליחות ובין שלא בפרשת שליחות, הרי אינו סומך דעת, ולכן לא שייך הלאו, אבל לפי הריטב"א, דנתמעט רק מפרשת שליחות, א"כ שפיר הק' דאפי' בלא פרשת שליחות למה אינו עובר], והניח בקו'. **וע"ע בב"ח (ח"מ של"ט, ו'), שכ' דאע"ג דבכה"ת כולה אמרי' שליחות, שאני הכא דלא קרינא בי' שכיר גב"י** [ומשמע דהו"ל כמו "מצוה שבנופרי" דאין שייך בו שליחות, והוי חידוש הקרא דכל זמן שאינו שכיר שלו ממש ע"י מעשה שכירות שלו, אין שייך האיסור של בל תלין]. **וע"ע ברש"ש מש"כ בזה.****

(ב) **דא"ל שכרכם על בעל הבית- ע' בני"י (סז: בדפיו) שכ' דאם שכרו סתמא, שלא אמר שכרך עלי או על בעל הבית, דמ"מ הוי סתמא על השליח, דהא לשון הגמ' הוא דאמר שכרו על בעל הבית, ובלא"ה הוי על השליח.**

(ג) **מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמכי- פרש"י, וכיון דמיומא קמא לא עברי, תו לא עברי, דהיינו דאינו עובר על בל תלין (ורק על בל תשהא). אולם ע' במאירי דהביא דברי רש"י וכ' דלא נראה לו דבריו, ולכאו' היינו משום דהחויב לשלם אינו חל עד יום השוק, וא"כ ס"ל דאז שייך האיסור דבל תלין. אולם ע' בערוך השלחן (של"ט, י"א), שכ' דלאווין אלו דבל תלין, וכו', אינם שייכים אלא מיד לאחר מלאכה, ולכן בין לענין יום השוק, או אם קבעו זמן לפרעון, שוב אין שייך לעבור על לאווין אלו.**

ר"ש נוכח כתבנו דלפי היראים דפסק כשמואל י"ל דס"ל דבאמת חזר הגמ' אהא דאמר דרב לצדדין קתני, וא"כ י"ל דהוי סתם משנה כשמואל, ולכן קיי"ל כוותי".

(ז) **מכאן אמרו, כל הכובש וכו'-** בביאור מה שנקט הגמ' לשון "מכאן אמרו", כ' החכמת מנוח דכוונת הגמ' לומר דכיון דאמרי' שיש זמן לנתינת פרעון, ממילא שייך לומר שעובר שמה שלא פרע.

(ח) **שם שכירות בעלמא- פרש"י,** דכולהו בחד לא משכחת לה, אלא הכוונה הוא דכל שמות אלו שייך באיסור עושק שכר שכיר, יש בשכיר יום ויש בשכיר לילה. אולם ע' ברמב"ם (שכירות י"א, ב') דכ' דכובש שכר שכיר עובר בד' אזהרות ועשה (כ' הלחם משנה דגירסת הרמב"ם כגירסת הרי"ף, דלא חשיב תרי לא תעשוק לתרי לאוויין אלא לא', כיון דלשון א' הן). וכ' המגיד משנה דאם הי' דעת הרמב"ם כדעת רש"י, הי"ל לבאר. אלא מבואר בדעת הרמב"ם דבאמת בכל שכיר יכול לעבור כולן. וביאר הכסף משנה דס"ל להרמב"ם דכשמשהה יום ולילה, נמצא דעבר שתייהם, דכשעבר הלילה עובר בכל תלין, וכששקעה החמה עובר בלא תבא עליו השמש. וכ' הלחם משנה דהרמב"ם יפרש דברי הגמ' דכיון דשם שכירות בעלמא הוא, א"כ כל הלאוויין נאמרו בכל שכיר, וא"כ בין בשכיר יום ובין בשכיר לילה עובר בכולן. ולכאוי' זה תלויי בהמח' הראשונים שהבאנו לעיל (קי:), דהנ"י הביא מהר"ן דאיסור דלא תבוא עליו השמש אינו עובר אלא ביום ראשון, והשטמ"ק הביא דזהו רק לענין בל תלין. ולכאוי' רש"י ס"ל כהר"ן, ולכן לא שייך לעבור על לא תבוא אחר שכבר עבר הזמן, והרמב"ם סבר כשהשטמ"ק, ויש לע'.

(ט) **בענין מלקות בכובש שכר שכיר- כ' הרמב"ם** (שכירות י"א, א') דאין לוקין על לאו דכובש שכר שכיר משום דניתן לתשלומין. אולם ע' בתוס' לעיל (סא. ד"ה לעבור) דכ' דבאמת לוקין על לאו דכובש שכר שכיר, משום דאינו ניתק לעשה. וע' במהרש"א שם דדן למה באמת אין איסור דלא תעשוק נקרא ניתק לעשה, אבל עכ"פ ס"ל דאינו ניתק לעשה, ולוקין עליו. וע' בחכם צבי (כו"ו), שהק' על תוס' דהא לאו שאין בו מעשה הוא,

הנ"ל דקיי"ל כרב משום דהל' כרב באיסורי, דהיינו דענין של איסור הוא, ואין שייך ירושה על איסורים.

(ה) **ושמואל אמר, שכיר שעות דיום גובה כל היום, ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום- פרש"י,** דמהו החילוק בין יום ולילה, היינו משום דכיון דהיום הולך אחר הלילה, א"כ יש לו כל הלילה וכל היום, אבל הלילה אינו הולך אחר היום, וא"כ אם נגמר פעולתו ביום, אינו יכול לשלם לו כל הלילה. וק', הרי בשלמא דעת תוס', שיש דיוק בלשון דלא "תלין", דלינה משמע כל הלילה, א"כ מובן, הרי גזה"כ הוא דאינו עובר א"כ עבר כל הלילה ולא שילם לו, אבל מהו הביאור בפרש"י, מהכ"ת דתלוי במה שהוא חשיב "יום" בהלכה. וע' בהערות להגרי"ש שביאר דכיון דכתי' "ביומו תתן שכרו", א"כ א"א לו לעבור כל זמן שהוא עדיין יומו של מלאכתו, וכיון דמיירי שעשה מלאכה באותו "יום", וודאי אינו יכול לעבור כל זמן שהוא עדיין אותו יום.

(ו) **אמר לך רב, תנאי היא וכו'-** לכאוי' השתא דאמר רב דתנאי היא, שוב אין צריך לומר דהרישא לצדדין קתני, אלא דהכל אתי כפי ר"ש. אולם ע' ברא"ש (מ"ג) דכ' "ומתני' רב מוקי לה כצדדין". וכ' בהגהות הגר"א "דבריו תמוהין". ובתפארת שמואל על הרא"ש שם הק' דלכאוי' למסקנא לא אמרי' כן, אלא דמתני' כולה כשמואל, וא"כ למה כתבה הרא"ש, והניח בצ"ע. וע' בתוס' יו"ט (ט', י"א) שהביא מש"כ המהרש"ל כאן דכיון דליתא בגמ' "אלא" אמר רב, משמע דלא חזר הגמ' מהא דאמר רב לצדדין קתני. וביאר התויו"ט דלפ"ז יצא דבמתני' גופא אי' מח' תנאים, דסיפא ר"ש ורישא ר"י. וכ' דמה דדחק רב לומר דמתני' כתנאי היא, היינו משום דאם הרישא כפי ר"ש, א"כ נמצא דלא קתני אלא שכיר שעות לילה דדינו לגבות כל הלילה וכל היום, ולא הזכיר שכיר יום כלל, ודלא כסיפא דהזכיר בין שכיר יום ובין שכיר לילה, ולכן הי' עדיף לרב לומר דמתני' כתנאי היא. וממילא שפיר פסקו הראשונים כמו רב, דלית כאן סתם מתני' כנגדו, אלא דיש מח' בהמשנה גופא, וא"כ שפיר קיי"ל כר"י כנגד

דאף שכירות קרקעות יש בה איסורים אלו. וע' בשו"ע (חו"מ של"ט, א') שכ' שיש מי שאומר שאינו עובר בשכירות קרקע. ותמה בביאור הגר"א (שם, א'), הרי תנא דמתני' לא יליף שכיר שכיר, אלא יליף מאתך, כל שפעולתו אתך, וא"כ זה לכאו' כולל גם קרקע, והניח בצ"ע. וע' בקצות (שם, א') דכ' דאף אם קרקע אינו נכלל באיסור, מ"מ יש להחמיר בבית, דאף דמקילין בתלוש ובסוף חיברו דנחשב כקרקע, מ"מ לענין איסור מחמירין כמ"ד דתלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש, ולכן שפיר הו"ל כתלוש ושייך בה איסורי שכירות.

(א) **יצאו בהמה וכלים, שאינן באין לידי עניות ועשירות**- הק' הרש"ש, הרי בעליהם באין לידי עניות ועשירות, והתשלומין לבעליהן הוא. וע' בפני יהושע, דכנראה נתקשה בזה, וביאר דכוונת הגמ' הוא דהא כתיב "כי עני הוא", וזה לא שייך אלא בשכיר אדם, שדרך העני להשכיר עצמו לשכיר יום ולשכיר לילה, משא"כ בעשיר, אבל לענין בהמה וכלים, לא תליא בעניות ועשירות, דאדרבה, העשיר יש לו הרבה בהמות וכלים להשכירם, ושייך אצלו טפי מעני. אולם ע' באהבת חסד (א', ט', נתיב החסד י"א), דע"כ לא הבין כן, דכ' דבשכירות עבדים יש בהם דין בל תלין, משום דמין אדם הן, ובאין לידי עניות ועשירות. ולפי הפנ"י, הרי אי"ז ענין למין אדם, אלא לענין דבר שעני משכיר או עשיר שוכר, וא"כ לכאו' פשוט דס"ל להפנ"י דבעבדים לא יהי' שייך בל תלין, כיון דזהו דבר שעשירים משכירים, ולא עניים.

(ב) **הוא מיבעי להקדים עני לעשיר**- ע' באהבת חסד (א', י', נתיב החסד אות י"ט) דכ' לחקור בדין קדימת עני לעשיר, האם זה דוקא היכא שיש לו לשלם לשניהם, רק א' יש לו היום וא' יהי' לו למחר, דצריך לשלם העני היום ולדחות העשיר למחר, אבל היכא דאין לו לשלם שניהם כלל, אלא רק לא' מהן, בזה י"ל דלא הקדים התורה העני להעשיר בכה"ג. וכ' דלכאו' יש להביא רא'י מהא דהגמ' מפיק דין זה מהא דכתיב לא תעשוק שכיר עני ואביון, דנאמר על כובש שכר שכיר לגמרי, ש"מ דעני קודם לאביון בכל גווני. וע' מש"כ

וא"כ לימא דאין לוקין עליו משום זה. ובשלמא לשי' הרמב"ם, י"ל דחד מתרי נקט, אבל לפי תוס' צ"ע, והניח בקו'. וע' בפני יהושע (סא). שכ' דמיירי ששכרו לעשות כלי, והקבלן תפסו בשכרו, ושוב חזר וזה ועשקו ממנו, ועי"ז יהי' עובר ע"י מעשה, ושפיר שייך שילקה עליו (ואולי כיון דשייך ע"י מעשה, א"כ אפי' אם עשהו שלא ע"י מעשה יהי' לוקין עליו, וכדברי המגיד משנה בפ"ג דשכירות בשי' הרמב"ם). עוד יש לעי', הרי לכאו' למה הוי לאו הניתן לתשלומין, הרי לכאו' אין התשלומין שייכין להלאו בכלל. ובאמת ע' בשטמ"ק לעיל (סא). דהק' כן על תוס', למה לוקה, הרי הוי לאו הניתן לתשלומין. ומשמע מדבריהם דכיון דעבר הלאו ע"י מה שמנע ממנו ממון זה, א"כ אף דאינו יכול לנתק הלאו ע"י עשה, וגם התשלומין באמת אינו מנתק הלאו, שהרי סכ"ס הא לן עמו פעולת שכיר, מ"מ הרי יכול לתקן העוולה קצת ע"י מה שעכשו השיב לו הממון, וא"כ י"ל דזה נחשב לאו הניתן לתשלומין. וע"ע בדברות משה (סי' נ"ו) דהאריך מאד לפרש ליישב קו' השטמ"ק, למה אינה באמת לאו הניתן לתשלומין. וע' במגיד משנה דכ' דטעם דאינו לוקה כאן הוא משום דכל המשלם אינו לוקה. וע' באחיעזר (א', כ"א, ג'), שהביא מש"כ הפר"ח והשער המלך, דמה דאמר'י דלאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו, היינו גופא משום דבפירוש ריבתה תורה לתשלומין (לדעת הרמב"ם), וכל המשלם אינו לוקה. והק' עליהם האחיעזר מהא דכובש שכר שכיר, דכ' הרמב"ם דפטור משום דהוי לאו הניתן לתשלומין, וכאן הרי לכאו' אין שייך לומר דכל המשלם אינו לוקה, דזהו רק היכא דנעשה החיוב ממון עם החיוב מלקות בב"א, וכאן לא שייך זה, ולכן כ' להוכיח דאי"ז יסוד דמה דלאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו (וצ"ע למה לא הביא המ"מ).

(ג) **כל שבארצך**- כ' התוס' הרא"ש בשם הרמ"ה דשכירות קרקע אינו עובר עליו, דדרשי' כל שבארצך ולא ארצך, וכ' התורא"ש דמסתבר טעמי', דלא מרבי' אלא בהמה וכלים שעושים בהם מלאכה, דומיא דשכיר. אולם ע' במאירי שהביא מהתורת כהנים דמבואר

דלשאר ראשונים אינו עובר בפחות מש"פ,
דלא גרע מגזל דאינו עובר בפחות מש"פ,
אלא דרק עובר משום חצי שיעור.

שם לדחות הראי', ולכן בדין אהבת חסד
גופא לא כ' אלא הדין דקודם בזמן, ולא דעני
קודם אפי' היכא שאין לו אלא לשלם א', דהא
אי"ז ברור.

(יג) **חד להקדים עני לעשיר, וחד להקדים עני
לאביון** - אין מבואר בגמ' מהו הדין היכא דא'
מהם עשיר וא' מהם אביון, מי קודם. וכ'
האהבת חסד (א', י', אות ח') דאביון קודם.
ובנתיב החסד (כ"א) הוכיח זה מהא דצערא
דגופא עדיף מבזיוני, כדמוכח בהא דבודקין
לכסות ואין בודקין למזונות. ועוד כ', דכיון
דקרא כתיב בהדיא אביון לענין האיסור
דכבישת שכר שכיר, א"כ ש"מ דכוונת
התורה דשניהם, העני והאביון, קודמין
לעשיר.

(יד) **ות"ק דמאחיק האי רעך מאי עבדי ליי וכו',
ורייב"י האי לא תלין וכו' מאי עביד ליי - ע'
ברמב"ן דהק' דלכאו' רעך ק' גם לרייב"י,
ואתך קשה גם לת"ק. וכ' דמה דהק' רעך
לת"ק, הי' לאלם קושייתו, דלרייב"י רק הוי
מיותר, אבל לת"ק קשה גם להלכה, דלמה
נכלל גם גר תושב באיסורי שכירות. ומה
דהק' מאתך לרייב"י, ביאר הרמב"ן דלת"ק
אינו אלא מיותר, משא"כ לרייב"י, וגם לת"ק
י"ל דהשתא דכתיב אתך אי"צ לג"ש דשכיר
שכיר. וע"ע במהרש"א מש"כ בזה.**

(טו) **וחד למשרא גזילו - הק' תוס' (לעיל סא. ד"ה
לעבור), הא כבר אמרי' (שם, וכאן בעמוד א')
דגם לא תגזול מיירי בעושק שכר שכיר, ולכן
איך אמרי' דבא להתיר גזילו ממש, ולומר
דאין יכולין ללמוד גזילה מעושק שכר שכיר.
ותי' דכיון דסמכי' "רעך" ללא תגזול, ואפקי'
רחמנא בלשון גזילה, אמרי' דבא לדרוש כן.**

(טז) **אפי' לו שכרו אלא לבצור אשכול א' - פרש"י,
דהיינו שכיר שעות. וביאר תוס', דה"א דאין
שכיר שעות נכלל בלאו זה, כיון דאין רגילות
לשכור פועלים אלא ליום או לחצי יום, אבל
לכל דהו לא. א"נ, דבא לרבות היכא ששכרו
לבצור אשכול ואכלו, דמ"מ עובר. וע"ע
בשטמ"ק בשם הראב"ד דכ' דבא לרבות
דאפי' היכא דשכרו לפחות מש"פ נמי עובר.
וכ' **האהבת חסד** (א', ט', נתיב החסד י"א)**